

№	Країна	Антикризові дії урядів країн
4	Німеччина	Сформований весною 1930 р. уряд Г. Брюнінга, прагнучи подолати кризу, ліквідував систему соціального страхування, ввів нові прямі і непрямі податки, підвищив ввізні мита на сільськогосподарські продукти і т.д. В грудні 1931 р. були понижені виплати по безробіттю, пенсії, зарплати державним службовцям. Вперше уряд вторгався в систему тарифних договорів, наказуючи загальне зниження заробітної плати на 10—15 %, до рівня 1927 р. Одночасно обмежувалися демократичні права населення, рейхстаг поступово усувався від рішення державних справ, формувався такий стиль управління країною, за якого керівництво фактично знаходилося в руках вузької групи осіб при значному впливі військових чинів. У зв'язку з важким економічним станом Німеччина практично не могла виконувати план Дауеса [4]

Література

1. Антикриза. Антикризове управління. Розділ перший. Особливості кризи 1929—1933 рр у США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.anticriza.ru>.
2. Лортикян Э. Л. История экономических реформ: Мировой опыт второй половины XIX — XX вв. / Лортикян Э. Л. — Харьков: Консум, 1999. — 288 с.
3. Лановик Б. Д. Економічна історія України і світу / Лановик Б. Д., Матисякевич З. М., Матейко Р. М.: [Вища освіта ХХІ століття] — 5-те вид., стер. — К.: Вікар, 2002. — 477 с.
4. Экономическая история зарубежных стран. Курс лекций / Н. И. Понетаева, В. И. Голубович, Л. Ф. Пашкевич и др. Под ред. В. И. Голубовича. — Минск: ИП «Экоперспектива», 1997. — 432 с.

УДК 330.313:330.33

Н. А. Савицька

СВІТОВА КРИЗА'2008 У СВІТЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Циклічність як основна форма соціально-економічної динаміки виступає невід'ємною характеристикою сучасного світу. Глобальність, масштабність наслідків та динамізм світової кризи'2008 актуалізували, або навіть реабілітували відтворювальний

підхід до аналізу суспільно-економічних процесів. Наразі все більше вчених схильні визначити, що криза ХХІ ст. стала результатом ігнорування закономірностей суспільного відтворення, яке в свою чергу, набуло специфічних рис, притаманних сучасному стану світової економіки. Основними рисами суспільного відтворення ХХІ ст. є глобалізація технолого-економічних, фінансових, соціокультурних зв'язків між національними економіками, їх взаємозалежність та синхронізація економічних циклів; інноваційність, інформатизація та інтелектуалізація суспільного життя; віртуалізація економіки. Таким чином, швидке розповсюдження кризи та її всеохоплюючий характер обумовлені проявом вказаних рис у системі життєздатності будь-якої національної економіки.

Наразі учені сходяться на твердженні, що лоном, де виплекана сучасна криза, стали сфери фінансів та споживання. Диспропорційність між реальним та фінансовим секторами економіки вилілась у процес «фінансіалізації» [1, с. 61], в основі якого лежить динаміка фінансового капіталу особливої природи — віртуального фіктивного капіталу, який став «мультиплікатором кризи» [2, с. 91]. Проте не марксистська, ні монетаристська теорії не дають пояснення способів регулювання та впливу на віртуальний фіктивний капітал «він настільки масштабний, зміни в його структурі та величині відбуваються настільки швидко, він настільки всеосяжний, що пізнання його внутрішньої структури, системи взаємодій являє собою принципово нерозв'язану задачу» [2, с. 93]. Його величина залежить від світу спекуляцій та довіри до оціночних агентств, які складають рейтинги. У зв'язку з цим вартість віртуального фінансового капіталу детермінується очікуваннями економічних агентів щодо його ефективності.

Іншою живильною силою кризи став гедоністичний мотив споживання, що підігрівався іпотечним та споживчим кредитуванням населення. Теоретично стимулювання споживання дозволяє вирішити проблему надвиробництва, тобто відставання темпів зростання попиту від темпів зростання капіталу. В умовах глобалізації ця проблема розв'язувалась не лише в межах економічних кордонів країни, а й за рахунок зовнішнього розширення ринків збуту.

Розгортаючи аналіз кризи, слід відзначити ще один пласт її формування — це людська свідомість, вплив на яку здійснюється засобами технологій шостого технологічного укладу, до якого належать інформаційно-комунікаційні технології, нанотехнології, біотехнології. Пучок цих технологій формує особливий клас «High Nume» технологій [3, с. 85—88], які стають найважливішим системоутворюючим чинником відтворення соціально-еко-

номічного життя людини. Такий стан речей обумовлений розгортанням ментальної еволюції, яка відкрила еру цілеспрямованого маніпулювання індивідуальною і колективною людською свідомістю, перетворивши її в новий предмет праці [4, с. 30]. Вплив «High Hume» технологій на економічну поведінку відображається у формуванні очікувань економічних агентів, які в свою чергу виступають чинником розвитку або деструкції соціально-економічної системи. Необхідно відзначити, що питання формування очікувань та маніпуляція ними є ще мало дослідженими, так в економічній теорії вперше на них акцентував увагу Дж. М. Кейнс, увівши в макроекономічний аналіз методи ймовірнісних досліджень, та показавши, що «передбачення», тобто очікування лежать в основі економічних цінностей, отже мають концептуальний характер. Подальший розвиток економічні цінності в якості очікувань одержали в теорії раціональних очікувань.

Сферами, в яких формуються очікування, виступають економічне відтворення — безперервне виробництво засобів життя; соціальне відтворення — перманентне виробництво людського життя через взаємодію у соціумі, спільну цілеспрямовану діяльність, раціоналізацію соціальних відносин; ідеологічне відтворення — виробництво світоглядних цінностей, суспільної свідомості (культура, наука, освіта); інформаційно-комунікативне відтворення — виробництво життя за допомогою узгодження діяльності людей (система політичних відносин, система управлінських відносин). Отже, економічна поведінка людей буде адекватною домінуючому в суспільстві інституціональному порядку, як сукупності економічного, політичного та ідеологічного порядків.

В умовах, коли інформація та знання стають провідними чинниками суспільної динаміки, національна економіка стає більш чутливою до неекономічних чинників, пов'язаних із довірою, очікуваннями, які формуються в складній мережі стейкхолдерів (зацікавлених сторін). Сучасна криза виявила стійку модель людської поведінки, названої І. Левіною «Homo finansus» [1, с. 65], яка набула поширення в розвинених країнах та виявилась в очікуванні ефекту багатства, що збурило фондовий ринок, та стало підґрунтям для формування масової мінової свідомості. Враховуючи кореспонденцію між національним фінансовим та товарним ринком, цей тип свідомості обумовив деструктивні дії економічних агентів на товарному ринку, стимулювання споживчих витрат, на якому здійснювалось широкомасштабним впливом на людську свідомість через маркетингові канали, ЗМІ, масову культуру та забезпечувалось фінансовою доступністю кредитних ре-

сурсів. Експертним шляхом доведено, що близько 40 % населення розвинених країн особливо чуттєві до маніпуляцій їхньою свідомістю, в результаті чого формується споживчий патерн, за якого «смысл життя дорівнює споживанню» [5, с. 31]. В реальності це призвело до диспропорцій у ресурсному обміні, тобто до невідповідності між високими значенням використання ресурсів та низькою віддачею від них.

Тобто вказані рушійні сили сучасної кризи виявляються вершиною айсберга, тоді як глибинний зміст стану речей полягає у наростанні тенденції до ротації сфер суспільного відтворення у напрямку посилення ролі та значення відтворення людини не як чинника виробництва, а перш за все, як суб'єкта господарства, поведінка якого формується у царині раціональних очікувань.

Література

1. *Левина И. К* вопросу о соотношении финансового и реального секторов // Вопросы экономики. — 2006. — № 9 — С. 60—73.
2. *Бузгалин А., Колганов А.* Кризис — 2008: виртуальный фиктивный капитал и альтернативы его неконтрольному развитию // Социальная экономика. — 2009. — № 2. — С. 42—48.
3. *Чешко В., Барчан Н.* Образ технологий в культуре современной техногенной цивилизации // Социокультурное измерение генетической инженерии и фундаментальной генетики. — 2009. — № 3—4. — С. 85—99.
4. *Задорожный Г. В.* Экономикс или социальная экономия? (размышление политэконома о постнеклассической экономической науке). — Полтава: Скайтек, 2009. — 100 с.
5. *Агеев А.* Кризис — его время, пространство, действующие лица и риски // Философия хозяйства. — 2009. — № 1—2. — С. 27—33.

УДК 338

В. І. Сацук

АНТИЦИКЛІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В сучасних умовах волатильності міжнародних ринків та глобальної фінансово-економічної кризи актуалізуються дослідження антициклічного регулювання економіки країн, яке покликане елімінувати негативні наслідки циклічності і сприяти забезпе-